

Kampen om menneskerettighetene

Taler

Johan Scharffenberg

Dato

17 mai 1945

Sted

Rådhuset, Oslo

1 Norske kvinner og menn!

Vår nasjonaldag 17. mai kaller vi «Frihetsdagen». Den danske nasjonaldag 5. juni heter «grundlovsdagen», til minne om grunnloven av 5. juni 1849 som
5 innførte en demokratisk forfatning til avløsning av eneveldets grunnlov, Kongeloven.

Eidsvollsgrunnlovens dato er 17. mai 1814, derfor kunde vi også godt bruke navnet «grunnlovsdagen». Det er ingen vesensforskjell mellom de to navnene,
10 Eidsvollsgrunnloven er den norske folkefridoms Magna Charta libertatis. Den frihet vi krever, er frihet under lov som folket selv gir seg.

Godt folk: skal 17. mai heretter hete grunnlovsdagen?

15 Henrik Wergeland skrev: «Den norske bonde har to øyestener, Bibelen og Grunnloven».

Jeg skulde ha lyst til å vite hvor mange av dere har lest grunnloven eller i det minste har full klarhet over dens bærende prinsipper, de prinsipper
20 Eidsvollsmennene bygget på.

Kanskje har det lagt seg støv over dem i deres bevissthet, jeg vil i kveld prøve å pusse dette arvesølv så det atter kan skinne blankt.

25 Alle Eidsvollsgrunnlovens prinsipper er blitt krenket i disse fem årene, skjønt det bare er foretatt en eneste forandring i dens ordlyd.

Det hørte med til det demokratiske «sommel» at det var tungvint å endre grunnloven.

Der herr Reichskommissar Terboven innførte derfor en mer ekspeditiv metode: med tilslutning av Riisnæs kunde Quisling endre grunnloven.

- 35 Når det norske folk igjen er herre i sitt eget hus, vil det visst finne den gamle omstendelige metoden likesom litt tryggere.

- Men det skal innrømmes at føreren og hans drabant brukte fullmakten forsiktig, de bare satte inn igjen en eneste setning i grunnlovens § 2: «Jøder ere udelukkede fra Adgang til Riget». De herrer hevdet at de bare vendte tilbake til
40 Eidsvollsgrunnloven som sa: «Jøder ere fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget».

- De herrer var nemlig så uvitende at de ikke visste at forbudet slett ikke rammet
45 jødene som rase, men bare som mosaiske trosbekjennere. Døpte jøder som Ludvig Mariboe hadde fulle borgerrettigheter i Norge, Henrik Wergeland anså jødeforbudet som en skamplett på grunnloven, en fornektelse av den religionsfrihet som den ellers forkynte, og han viet sine siste krefter til kamp for en grunnlovsendring. Han døde 1845, minnesmerket på hans grav er reist av
50 «jøder utenfor Norges grenser».

Ved grunnlovsendring i 1851 fikk mosaiske trosbekjennere adgang til Norge.

- Vårt folk vil sikkert heller ha Wergeland til fører enn Quisling med tilslutning av
55 Riisnæs.

Men om de herrer således ikke endret mange bokstaver i grunnloven, krenket de på hvert eneste punkt grunnlovens ånd.

- 60 Eidsvollsgrunnloven bygget på tre hovedprinsipper!

Folkesuvereniteten,

Maktfordelingen mellom statsmaktene,

65

Menneskerettighetene.

I stedet for folkets selvstyre vilde man påtvinge oss førerprinsippet, ut fra den

70 mystiske lære at folkesjelen har tatt bolig i førerens hjerne.

I stedet for maktfordeling vilde man samle all makt i førerens hånd.

Etter kunngjøring av 5. februar 1942 skulde ministerpresidenten inneha «den
75 myndighet som etter grunnloven tillå Kongen og Stortinget».

Og man krenket alle de menneskerettigheter som nevnes i grunnlovens avsnitt E
Alminnelige bestemmelser.

80 Nettopp dette grunnlovsbrudd har kanskje opprørt almenheten aller mest.
Titusener av vårt folk har vært ofre for det. Men Quisling med tilslutning av
Riisnæs lot budene bli stående i loven.

Jeg har her «Norges Statskalender for året 1943». Dens første hovedavsnitt er
85 «Kongeriget Norges Grunnlov».

§ 96 lyder:

«Ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom, Pinligt
90 Forhør maa ikke finde Sted».

Også norsk statspoliti har brukt pinligt forhør, Jonas Lie, Riisnæs, Askvig,
Martinsen har visst det. Pliktoppfyllende norske læger har sendt
tjenesteskriver om tilfeller av tortur som de selv har iakttatt. Og straff uten
95 etter dom har vært brukt i stor utstrekning.

I § 99 heter det:

«Ingen maa fængslig holdes, uden i lovbestemt Tilfælde og paa den ved Lovene
100 foreskrevne Maade. For ubeføiet Arrest, eller ulovligt Ophold, staar
Vedkommende den Fængslede til Ansvar».

Tusener på tusener har sittet måneder og år i fengsel eller konsentrasjonsleir eller
i forvisning til andre landsdeler uten hjemmel i lov, uten å være framstillet for
105 noen rett.

Her vil de herrer kanskje innvende at Jonas Lie skapte lovhjemmel ved å gjøre

sikringsbestemmelsene i straffelovens § 39 anvendelig på politiske forbrytere.

110

§ 39 gjelder sikring av kriminelle sinnssyke, av forbrytere med mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner og farlige tilbakefallsforbrytere.

Om de abnorme skal det foreligge erklæring fra sakkyndige psykiatriker. Og domstolene skal fatte beslutning om sikringen.

115

Denne § 39 gjorde Jonas Lie gjeldende for personer som han anså farlige for «det statsbærende parti». De skulde sikres på samme måte som kriminelle abnorme og tilbakefallsforbrytere, men uten adgang til å innbringe avgjørelsen for retten. Denne garanti skulde de politiske farlige ikke ha.

120

Og erstatningsansvar kunde ikke gjøres gjeldende. Dermed trodde Jonas Lie seg gardert mot framtidig ansvar. Vi anerkjenner ikke at sikring av biskop Berggrav og mange andre bra folk fikk lovhjemmel ved at Jonas Lie brukte § 389 på dem. Vi stempler hele fremgangsmåten som grunnlovsbrudd.

125

Grunnlovens § 100 sier: «Trykkefrihed bør finde Sted. - Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen og hvilken-somhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte».

Det er ikke nødvendig å skildre hvordan trykkefriheten og ytringsfriheten har artet seg i disse fem årene, og det var ikke bare den tyske censur som krenket disse menneskerettigheter, men også den norske censur under pressedirektør Beggerud.

130

§ 102 sier:

135

«Hus-Inkvisitioner maa ikke finde Sted, uden i kriminelle Tilfælde».

De nærmere regler finnes i Straffeprosessloven. Hvis husundersøkelse ikke er besluttet av en dommer, har enhver norsk borger samme rett som de engelske borgere til å si: Mitt hus

140

er min borg.

Vi vet hvordan husundersøkelser er foretatt i mangfoldige hundre tilfelle, hvor det ikke forelå noe kriminelt, og hvordan både tysk og norsk Gestapo samtidig

145

ofte har stjålet verdisaker, penger, mat og klær.

- 150 § 105 sier: «Fordrer Statens Tarv, at nogen maa afgive sin rørlige eller urørlige Eiendom til offentlig Brug, saa bør han have fuld Erstatning af Statskassen».

- Jøders, og såkalte politiske forbryteres og flyktningers hus og eiendeler er blitt inndratt uten lovhjemmel, uten erstatning. Ja, undertiden er inndragning
155 foretatt hos helt utenforstående slekt.

Norske Selskaps eiendommer, innbo og sølvtøy ble overtatt av «føreren» uten erstatning.

- 160 Som det troskyldige barn i eventyret «Keiserens nye klæder» kaller vi småfolk slik adferd tyveri.

- Jeg fastslår: Alle de menneskerettigheter som ble skrevet inn i Norges grunnlov på Eidsvoll 1814, er blitt krenket. Ennå verre: alle de menneskerettigheter som
165 gjennom århundrers oppdragelse er blitt preget inn i det norske folks rettsfølelse og rettsforestillinger, er blitt krenket.

- Nå vilde jeg så gjerne i store trekk kunde vise dere opprinnelsen til forestillingene om at alle mennesker har visse uavhengelige rettigheter. Men den
170 knappe tid tillater bare noen flyktige antydninger.

- Forestillingene om menneskerettighetene bunner i læren om naturretten slik den ble utformet I det 16. og 17. århundre av menn som Althusius, Grotius og Locke. Den satte frukt i den engelske rettighetserklæring (Declaration of
175 Rights) 1689, i den amerikanske uavhengighetserklæring 1776 og framfor alt i den franske nasjonalforsamlings proklamasjon av menneskerettighetene 1789.

- De fleste europeiske statsforfatninger i det 19. og 20. århundre opptok slike bestemmelser om borgernes grunnrettigheter. Det viktigste forarbeide til
180 Eidsvollgrunnloven var Adler og Falsens utkast som medtok en rekke slike bud direkte oversatt fra det franske forbilde, men i vår nøkterne grunnlov kom bare de viktigste bud med.

- Den tyske Weirargrunnlov av 1919 opptok en lang rekke slike bestemmelser
185 om borgernes rettigheter. De består ennå på papiret, men Hitler krenket dem

alle.

Hvilke rettigheter vilde man sikre?

190

Borgerne skulde både i sine innbyrdes forhold og i forhold til staten ha frihet, tanke-, tros-, ytrings- og foreningsfrihet og rett til liv, arbeide og eiendom.

Slaveri og all trelldom skulde være bannlyst.

195

Disse rettigheter skulde være like for alle som bærer menneskeansikt, uansett rase og utviklingstrin.

Slagordet var treklangen:

200

Frihet - likhet - brorskap.

Diktaturideologiene i vår tid er fornektelse av disse ideer. De frakjenner borgerne all individuell frihet og rett i forholdet til staten, representert i førerens person.

205

De forkynner en makt- og herremoral både innenfor det enkelte folk og innen menneskeheten, den nordiske rase skal være herre over alle andre raser, og jødene skal utryddes.

210

Mot pangermanismen, panslavismen osv. setter læren om menneskerettighetene panhumanismen. Schiller gav uttrykk for den i det dikt som Beethoven gav toner i sin niende symfoni:

215

«Vær omslynget millioner -

dette kyss til hele verden -

Alle mennesker blir brødre».

220

(Alle Menschen werden Brüder).

Disse idealene har det tyske folk fornektet på grunn av induserte vrangforestillinger fra det sinnsyke geni Nietzsche og hans karikatur Hitler. Det

går nå mot en lang tung læretid. Det skal læres at også jødene er mennesker med naturlige rettigheter. Men vi andre skal huske at tyskerne også er mennesker med naturlige rettigheter.

230 Selv forbryteren har menneskerettigheter.

Respekt for menneskeverd er kjernen i demokratiet. Måtte vårt folk holde fast ved de store gamle bud som er det bærende grunnlag for læren om menneskerettighetene:

235

Gjør ikke mot andre det du ikke vil de skal gjøre mot deg!

Gjør mot andre det du vil at de skal gjøre mot deg.

240 Aller knappest er læren om menneskerettighetene formet i ordet:

Elsk din neste som deg selv!

Emner

245 17. mai-tale, Menneskerettigheter

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/kampen-om-menneskerettighetene>

250

255

260